

Zdzisław Wołk

SŁUBICE — MAŁE MIASTO PRZED DUŻĄ SZANSĄ

Słubice są miastem leżącym na prawym brzegu Odry na granicy polsko-niemieckiej. Po lewej stronie rzeki znajduje się Frankfurt nad Odrą, miasto niemieckie liczące 85 tys. mieszkańców.

Dzieje Słubic sięgają 1253 roku, kiedy to założona została osada słowiańska — Śliwice. Już w 1253 roku Frankfurt nad Odrą uzyskał prawa miejskie, ograniczając rolę Śliwic do rangi osady obsługującej przeprawę przez rzekę. Osada była wielokrotnie niszczona podczas licznych działań wojennych w XVII i XVIII wieku, podczas których oblegano lewobrzeżny Frankfurt nad Odrą. W drugiej połowie XVIII wieku osada zaczęła pełnić coraz szersze funkcje miejskie. Na przełomie XIX i XX wieku wraz z budową mostu kamiennego przez Odrę łączącego obie miejscowości rozpoczął się intensywny rozwój Słubic. Dotyczy to szczególnie budownictwa mieszkaniowego, dającego zakwaterowanie pracownikom rolnictwa i usług oraz przemysłu i urzędów Frankfurtu nad Odrą. W 1939 roku, przed rozpoczęciem działań wojennych, w Słubicach mieszkało 15 600 osób¹. Wojna zniszczyła miasto w 30%. Po wyzwoleniu, od 27 kwietnia 1945 roku Słubice stały się siedzibą Pełnomocnika Rządu na obwód Słubicko-Rzepiński². Uzyskawszy prawa miejskie i samodzielność administracyjną, w ciągu dwóch lat potroiły liczbę mieszkańców z 1700 w 1946 roku do około 5000 w 1948. Miasto zasiedlane było głównie przez ludność napływającą z terenów wschodniej Polski oraz przez rodziny wojskowych ze stacjonujących tam jednostek.

W latach 1949-1952 nastąpiło zahamowanie w rozwoju społeczno-gospodarczym Słubic, spowodowane wprowadzeniem przepisów prawnych regulujących zameldowanie i pobyt w strefie przygranicznej. W latach 1954-1955 podjęto pierwszą próbę aktywizacji społeczno-gospodarczej miasta. W 1957 roku uruchomiono zakład odzieżowy dla kobiet i zakład meblowy dla mężczyzn. Zasiedlono również dużą część miasta repatriantami. W ten sposób na przełomie lat 1957-1958 Słubice liczyły ponad 9,5 tys. mieszkańców³.

¹ Słubice. Oficjalny informator miejski, Słubice 1994.

² 25 lat Zespołu Szkół Rolniczych w Słubicach, Słubice 1987, s. 5.

³ B. Poprawa, E. Gąsior, *Zagadnienia demograficzne i osadnictwo oraz warunki życia ludności*, [w:] Zielonogórskie, Warszawa 1970.

Dalszy rozwój Słubic wiązał się z uzyskaniem statusu miasta powiatowego w 1961 roku. W tym okresie zauważalny jest dalszy przyrost liczby mieszkańców do 11 tys. Przyrost ten, będący konsekwencją zachodzących procesów urbanizacyjnych, następował w związku z osiedlaniem się w mieście mieszkańców okolicznych wsi. W Słubicach w okresie tworzenia powiatu notowano najniższe w województwie zagęszczenie ludności, wynoszące 102 osoby na 1 km². Świadczy to o dużym, rozległym obszarze miasta, charakterystycznym dla zachodnich miejscowości przygranicznych.

W okresie przedwojennym części miast leżące po prawej stronie Odry i Nysy Łużyckiej stanowiły przedmieścia i spełniały funkcje usługowe i pomocnicze wobec części lewobrzeżnych. Podział miast przygranicznych po II wojnie światowej sprawił, że ich strefy, które znalazły się w Polsce, zaczęły się samodzielnie rozwijać. Według najczęściej stosowanej typologii społeczności miejskich Słubice należy zaliczyć do kategorii małych miast, których liczba mieszkańców nie przekracza 20 tys⁴. Opisując małe miasta W. Winclawski zauważa, że niezależnie od zastosowanego formalizmu przy dokonywaniu takiej typologii można wykazać istotną swoistość natury nie tylko ilościowej, ale ściśle socjologicznej tych miast. Wskazuje, że małe miasta odróżniają się od ogółu polskich miast niską dynamiką wzrostu, brakami w infrastrukturze miejskiej w szerokim tego słowa znaczeniu oraz swoistymi stosunkami społecznymi wynikającymi z właściwości małego skupiska ludzkiego⁵.

W powojennym rozwoju Słubic można wyróżnić następujące charakterystyczne etapy:

- lata 1945-1949 — okres odbudowy miasta i organizowania administracji i gospodarki,
- lata 1949-1952 — okres zastoju,
- lata 1953-1970 — okres rozwoju miasta, siedziby lokalnych władz administracji, rozbudowa przemysłu,
- lata 1971-1990 — okres stabilizacji na poziomie miasta peryferyjnego,
- od 1991 roku — ożywienie miasta przygranicznego.

Dotychczasowe analizy socjologiczne dotyczące miast ukazują ściśle uwarunkowania od rozwoju przemysłu, wyznaczającego cele i kierunki rozwoju miast. Jest to wyraźnie widoczne m. in. w typologii dokonanej przez Rybickiego, który wyróżnia: 1) miasteczka leżące na odległych i bocznych szlakach komunikacyjnych, gdzie nie ma pozarolniczych bogactw naturalnych, 2) miasta znajdujące się w pobliżu rozwijających się ośrodków wielkiego przemysłu, 3) miasta znajdujące się w bezpośrednim zasięgu tworzącego się

⁴ J. Węgleński, *Społeczne problemy małych miast*, Wrocław 1974.

⁵ W. Winclawski, *Typowe środowiska wychowawcze współczesnej Polski*, Warszawa 1976, s.136..

przemysłu i 4) miasta wchłonięte przez tworzącą się wielkomięjską i wielkoprzemysłową społeczność⁶.

Słubice w okresie 1-4 lokowały się w pierwszej z wymienionych grup. Miasto spełniało funkcje administracyjne, wykazywało nieznaczny ale systematyczny rozwój, przyrost ludności, powstawanie instytucji kulturalnych i oświatowych, pozostawało jednakże miejscowością prowincjonalną, bez własnego połączenia kolejowego, a sąsiedztwo tuż za Odrą dużego, rozwijającego się miasta niemieckiego z szeroką ofertą gospodarczą i kulturalną nie miało większego znaczenia dla jego mieszkańców. Przez pierwsze czterdzieści lat po wojnie leżące na obrzeżach województwa zielonogórskiego (później gorzowskiego) Słubice rozwijały się jako miasteczko rolniczo-administracyjne⁷, w niewielkim tylko stopniu wykorzystujące swoje dogodne położenie przy samej granicy, na trasie komunikacyjnej Wschód-Zachód (Moskwa — Terespol — Warszawa — Słubice — Berlin). W Słubicach zlokalizowane były dwa przejścia graniczne — drogowe i kolejowe (w pobliskich Kunowicach), istniał Urząd Celny oraz stacjonowały jednostki wojskowe, co nie wywierało jednak wyraźnego wpływu na kierunki rozwoju miasta. Są one zbliżone i typowe dla dróg rozwoju wielu innych polskich miasteczek, nie posiadających dużego przemysłu, opierających się na produkcji rolniczej. Odzwierciedlało to politykę administracji państwowej w odniesieniu do rozwoju gospodarczego w przestrzeni.

W 1970 roku województwo zielonogórskie zajmowało obszar obejmujący znaczną część obecnego województwa gorzowskiego oraz okręg głogowski. Było więc w tym okresie regionem przemysłowo-rolniczym z dużymi, wyraźnymi centrami przemysłowymi. W planach na rok 1985 wskazywano, że urbanizacja województwa nie będzie miała charakteru rozproszonej rozbudowy małomiasteczkowej, lecz nastąpi szybki rozwój największych ośrodków miejskich województwa. Zakładano wyraźne przyspieszenie rozwoju Głogowa, Żagania, Zielonej Góry, Nowej Soli, Żar, Świebodzina, Gubina i Kostrzyna. Rozwój miast wiązać się miał z promowaniem kompleksów przemysłowych — lubińsko-głogowskiego i gorzowskiego oraz aglomeracji Zielona Góra — Nowa Sól — Żary — Żagań. Najbliższy kompleks gorzowski w myśl tych planów sięgał do Kostrzyna, natomiast Słubice pozostawały poza jego zasięgiem⁸. Zmiany administracyjne w Polsce w 1975 roku i związane z tym nowe granice województw oraz likwidacja powiatów nie wpłynęły znacząco na dalszy rozwój Słubic, który następował systematycznie, głównie na skutek wysiłków władz lokalnych.

⁶ P. Rybicki, *Przemiany miejskich społeczności lokalnych. Wprowadzenie do problemu*, [w:] *Przemiany wiejskich społeczności lokalnych w Polsce*, Warszawa 1974, s.16-47.

⁷ J. Węgleński, *op.cit.*

⁸ J. Grzelak, *Kierunki rozwoju społecznego i gospodarczego województwa*, [w:] *Zielonogórskie...*

Słubice lat dziewięćdziesiątych to miasteczko wykazujące wiele cech charakterystycznych okresu przechodzenia do gospodarki rynkowej. Niektóre z nich to upadek dużych przedsiębiorstw państwowych i wzrost bezrobocia oraz podejmowanie samodzielnej działalności gospodarczej. Wykorzystując przygraniczne położenie stworzono w tym mieście ogromne targowiska, które w sposób bardziej lub mniej bezpośredni wywierają wpływ na życie mieszkańców. Położenie na granicy państwa wyraźnie wyróżnia Słubice spośród innych miast. Dotychczas było to miasteczko peryferyjne, prowincjonalne, leżące na obrzeżach województwa, nie uwzględniane w planach rozwojowych regionu. Nie mogąc liczyć na wsparcie władz wojewódzkich musiało rozwijać się o własnych siłach, wykorzystując inicjatywę mieszkańców i organizacji społecznych, samorządowych i politycznych⁹.

Na koniec 1993 roku liczba stałych mieszkańców Słubic wynosiła 16 832 osoby, wzrosła więc w porównaniu z 1984 rokiem od 15 321 osób o około 1 500 osób. Jest to przyrost nieznaczny, jeśli uwzględnić, że odnosi się do całej dekady.

Ludność Słubic według przedziałów wiekowych przedstawia tabela 1.

T. 1

Struktury wiekowe mieszkańców Słubic

Przedziały wiekowe	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
0 - 5 lat	1467	741	726
6 - 14 lat	2748	1444	1304
15 - 19 lat	1707	817	890
20 - 29 lat	2446	1214	1232
30 - 39 lat	2954	1456	1498
40 - 49 lat	2453	1180	1273
50 - 59 lat	1382	645	737
60 - 64 lata	649	282	367
65 lat i więcej	1026	371	655
Ludność w wieku	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
- przedprodukcyjnym (0-17 lat)	5182	2665	2517
- produkcyjnym (18-59 kobiety, 18-64 mężczyźni)	10257	5114	5143
- poprodukcyjnym (60 i więcej kobiety, 65 i więcej mężczyźni)	1393	371	1022

⁹ *Ibidem.*

Z tabeli 1 wynika, że w Słubicach występuje równowaga między liczbą kobiet i mężczyzn, przy bardzo nieznacznej przewadze kobiet (na 100 mężczyzn przypada 107 kobiet). W 1984 roku różnica ta była znacznie większa. Zdecydowanie najliczniej reprezentowane są osoby w wieku 20-49 lat. Są to grupy wiekowe, których przedstawiciele mają największe możliwości dynamicznej aktywności zawodowej i życiowej w warunkach gospodarki rynkowej. Dwudziestolatkowie wykazują większą odwagę do podejmowania działań, większą gotowość do poświęceń, rzadziej prezentują stereotypowe przyzwyczajenia ograniczające aktywność. Trzydziestolatkowie i czterdziestolatkowie mają już pewne doświadczenia, często dysponują własnym kapitałem, są jeszcze elastyczni w swoich działaniach, choć ich zdolności do podejmowania ryzyka już są ograniczone z uwagi na możliwość utraty dotychczasowego dorobku. Osoby w wieku 40-50 lat mają spore możliwości aktywnej pracy głównie dzięki znacznemu już własnemu doświadczeniu¹⁰.

Gęstość zaludnienia Słubic w 1993 roku wynosiła 886 osób na km², była więc mniejsza od średniej województwa gorzowskiego, która wynosiła 928 osób na km², jak i większości miast województwa, zwłaszcza większych. Wskazuje to, że Słubice, będące miastem o rozległej przestrzeni, charakterystycznej dla dzielnic peryferyjnych dużego miasta, w dalszym ciągu (w związku z małym przyrostem liczby mieszkańców) posiadają duże obszary do zagospodarowania.

W życiu miasta pojawiło się targowisko, przyciągające do Słubic znaczne liczby handlarzy z obszaru całej Polski i Niemiec oraz przedstawiciele innych narodowości (głównie krajów byłego ZSRR), którzy to szczególnie w ostatnich dniach tygodnia podwajają liczbę przebywającej tam ludności.

Zasoby mieszkaniowe Słubic to głównie mieszkania będące własnością indywidualną lub spółdzielczą. Mieszkań komunalnych w 1992 roku było w Słubicach 300. Ogólnie słubiczanie zamieszkiwali w 1992 roku w 4890 lokalach mieszkalnych o średniej powierzchni użytkowej 52,7 m². Przeciętnie jedno mieszkanie zajmowały 3,28 osoby, co jest zbliżone do średniej w województwie gorzowskim. W 131 mieszkaniach oddanych do użytku w 1992 roku powierzchnia użytkowa przypadająca na mieszkańca była wyższa i wynosiła 64,5 m². Liczba mieszkań wybudowanych w 1992 roku stawiała miasto na czwartym miejscu w województwie gorzowskim, co wiąże się z tym, że Słubice notują systematyczny przyrost ludności. W 1992 roku saldo migracji wynosiło plus 129 osób. Słubiczanie w 92,1% korzystają z gazu, w 92% z kanalizacji i w 94,8% z wodociągu. Wskazuje to na dobre wyposażenie większości domów mieszkalnych w podstawowe udogodnienia, jednocześnie jednak na występowanie mieszkań, które tych urządzeń nie posiadają, co dotyczy szczególnie starej substancji mieszkaniowej.

¹⁰ O. Czerniawska, *Wychowanie dorosłych i jego uwarunkowania*, [w:] *Wprowadzenie do pedagogiki dorosłych*, red. T. Wujek, Warszawa 1992, s.59-70.

W dość rozległym mieście trudno wyodrębnić strefy wyróżniające się wyraźnie określoną funkcją czy posiadające charakterystyczne tylko dla siebie cechy, jak ma to miejsce w przypadku miast średnich i dużych¹¹. Jedyne skupisko urzędów pozwala wyróżnić centrum administracyjne, znajdujące się na wierzchołku trójkąta utworzonego przez ulice Jedności i 1 Maja, w okolicy przejścia granicznego do Niemiec. Występująca tam substancja mieszkaniowa jest stara. Na tym obszarze znajduje się również zagęszczenie placówek handlowych. W Słubicach lat dziewięćdziesiątych, podobnie jak w większości miejscowości w kraju, znajduje się duża liczba sklepów i hurtowni zakładanych w lokalach własnych mieszkań, toteż życie gospodarcze tętni również w dzielnicach uznawanych do niedawna za wyłącznie mieszkaniowe. Przy braku skupisk dużych zakładów przemysłowych nie można wyodrębnić dzielnicy typowo mieszkaniowej czy typowo przemysłowej, Słubice należy więc postrzegać jako miasteczko o jednorodnej strukturze, bez wydzielenia stref czy dzielnic, tym bardziej, że pomimo jego dużej rozległości jest ono niewielkie i mieszkańcy nie mają trudności z korzystaniem z całej jego infrastruktury, niezależnie od tego, gdzie mieszkają i gdzie są zlokalizowane urzędy i instytucje.

Słubice są miastem, które nie posiada bogactw mineralnych ani też wielkiego przemysłu. Leżą w regionie typowo rolniczym, a jedynymi surowcami tego obszaru są produkty rolne i drewno¹².

Przygraniczne położenie sprawiło, że obok tych czynników determinujących kierunki rozwoju wystąpiły jeszcze czynniki specyficzne: stacjonujące jednostki wojskowe i małe placówki graniczne związane z obsługą niewielkiego ruchu międzynarodowego¹³.

Okres przechodzenia do gospodarki rynkowej oraz otwarcie granicy sprawiły, że zmieniły się również obszary działalności gospodarczej oraz struktura zatrudnienia.

Słubiczanie podejmują działalność przede wszystkim handlową (67,4% podmiotów wpisanych do rejestru). 14,5% zarejestrowanych podmiotów gospodarczych prowadziło w 1993 roku działalność w zakresie transportu i łączności. Przemysł stanowił zaledwie 8,3% tej działalności, budownictwo 5,1%, a rolnictwo 0,4%, wyraźnie jest więc zauważalna zmiana funkcji miasta z centrum prowincji o charakterze rolniczym do funkcji miasta obsługującego ruch przygraniczny i prowadzącego ożywioną działalność handlową z mieszkańcami zza Odry.

¹¹ B. Jałowicki, *Miasto i społeczne problemy urbanizacji*, Warszawa — Kraków 1972.

¹² S. Cegielnik, *Rolnictwo i leśnictwo*, [w:] *Zielonogórskie...*

¹³ H. Szczegóła, *Polsko-niemieckie kontakty przygraniczne w latach 1945-1990*, [w:] *Środkowe Nadodrze. Problemy rozwoju i współpracy z Niemcami*, red. M. Eckert, Zielona Góra 1994.

T. 2

Struktura zatrudnienia mieszkańców Słubic w roku 1993

Struktura zatrudnienia	Kobiety	Mężczyźni	Razem
Przemysł	668	219	887
Budownictwo	12	345	357
Rolnictwo	27	60	87
Transport	233	809	1042
Łączność	49	35	84
Handel	191	204	395
Pozostałe gałęzie produkcji materialnej	2	11	13
Gospodarka komunalna	31	168	199
Łącznie	2445	2361	4806

Zestawienie struktur branżowych działalności wpisanych do rejestru przedstawia się następująco:

- przemysł	-	8,3%
- budownictwo	-	5,1%
- rolnictwo i leśnictwo	-	0,4%
- transport i łączność	-	14,5%
- handel	-	67,4%
- pozostałe gałęzie produkcji materialnej	-	0,4%
- gospodarka komunalna	-	0,4%
- sfera poza produkcją materialną	-	3,5%

Powyższe dane dotyczą miasta i gminy Słubice na dzień 15 maja 1994 roku. W mieście liczącym niespełna 17 tysięcy ludności wpisano do ewidencji działalności gospodarczej 3 283 podmioty gospodarcze, czyli statystycznie co piąty słubiczanin zarejestrował i prowadzi własną działalność. W głównej mierze, jak wynika z przedstawionego wyżej zestawienia, jest to działalność handlowa.

Proces przechodzenia na gospodarkę rynkową, na samofinansowanie się przedsiębiorstw sprawił, że również w Słubicach niektóre zakłady pracy uległy likwidacji lub ograniczyły produkcję. W maju 1994 roku prowadziły działalność:

- Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Komes” — szycie odzieży dzinsowej i specjalnej; zatrudnienie — 456 osób;

- Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych — wodociągi, kanalizacja, oczyszczanie miasta, utrzymywanie zieleni, nadzór inwestycyjny i kosztorysowanie; zatrudnienie — 150 osób;

- Spółdzielnia Inwalidów „Prespo” — szycie odzieży; zatrudnienie — 119 osób;

- GS „Samopomoc Chłopska” — piekarnictwo i handel; zatrudnienie 96 osób;

- „Fornorm” — produkcja mebli tapicerskich i działalność handlowa; zatrudnienie — 80 osób;

- PSS „Społem” — działalność handlowa; zatrudnienie — 68 osób.

Pozostałe zakłady pracy to drobniejsze przedsiębiorstwa i spółdzielnie, zatrudniające najczęściej poniżej pięćdziesięciu pracowników, wśród nich Gorzowskie Przedsiębiorstwo Turystyczne „Warta-Tourist”, „Orbis”, Przedsiębiorstwo Międzynarodowe G. Hartwig. W Słubicach prowadzą działalność trzy banki, hala targowa i rozbudowujący się Urząd Celny. Te właśnie instytucje wraz z szeroką siecią handlowo-usługową wyznaczają główny kierunek rozwoju miasta.

W przedstawionym wykazie nie ujęto bazaru, na którym handluje zdecydowana większość rodzin mieszkańców Słubic. Informacje o poziomie rzeczywistego bezrobocia w miasteczku mogą więc być mocno zawyżone, na co zwracają uwagę pracownicy Słubickiego Rejonowego Biura Pracy¹⁴. Wykazywany tu poziom bezrobocia wynosił w ostatnich latach od 14 do 17%, co ukazuje tabela 3.

T. 3

Poziom bezrobocia w Słubicach

Rok	Liczba bezrobotnych ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Stopa bezrobocia
1991	1 437	642	795	17,6%
1992	1 105	459	646	14,3%
1993	1 336	678	658	16,7%
31.03.1994	1 355	699	656	16,9%

Powyższe dane wskazują, że bezrobocie w Słubicach i w rejonie Słubic nie było mniejsze od krajowego. W mieście tym w trudnej sytuacji na rynku pracy znajdują się osoby chore oraz takie, które nie mogą lub nie chcą podjąć pracy dorywczej. W 1991 roku na jedną ofertę pracy w Biurze Pracy przypadało ok. siedemdziesięciu osób zarejestrowanych jako bezrobotne.

¹⁴ 25 lat Zespołu Szkół...

Przykładem dążeń Słubic do uzyskania awansu społecznego i kulturowego jest rozwój szkolnictwa. W 1957 roku była tam tylko szkoła podstawowa, w 1961 roku — dwie i jedno liceum ogólnokształcące. Rok później (w 1962 r.) utworzono Technikum Rolniczo-Ląkarskie. Było to spełnienie oczekiwań mieszkańców typowo rolniczego regionu, o bardzo dużym upaństwowieniu ziemi, z czego większość zawierały użytki zielone¹⁵.

W roku szkolnym 1992/93 w Słubicach prowadziły działalność trzy szkoły podstawowe i uczyło się 2638 uczniów, wśród których znajdowało się 268 uczniów klas ósmych. W liceum ogólnokształcącym kształciło się 212 uczniów, w tej liczbie 42 osoby uczęszczały do klas maturalnych i w 1993 roku opuściły szkołę. Spośród piętnastu miast województwa gorzowskiego w Słubicach (obok Barlinka — 203 osoby) na średnim poziomie ogólnokształcącym uczyło się najmniej młodzieży, natomiast znacznie szerszy zakres działalności wykazywało szkolnictwo zawodowe. Może to wynikać ze stereotypowego pojmowania nauki w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych — jako przede wszystkim drogi do zdobywania zawodu i dyplomu.

W Słubicach w 1993 roku znajdowało się dwanaście szkół zawodowych, w tym jedenaście dla niepracujących. Pod tym względem Słubice wraz z Myśliborzem stworzyły najszerszą w Gorzowskiem ofertę zdobycia zawodu. W szkołach niepełnych średnich uczyło się w roku szkolnym 1992/93 w trybie stacjonarnym 684 uczniów oraz 766 w szkołach średnich i policealnych. 45 uczniów zdobywało wiedzę w szkołach policealnych dla pracujących. W 1993 roku szkoły niepełne średnie ukończyło 234 uczniów, a średnie i policealne — 149. Wielu z nich nie znalazło stałej pracy i rozpoczęło swoją drogę zawodową od zasiłku dla bezrobotnych.

W małych prowincjonalnych miastach łatwiej zauważyć dążenia do zaspokojenia aspiracji kulturalnych mieszkańców. Aspiracje te wyznaczane są przez nielicznych mieszkańców mających potrzeby aktywności, twórczości, działalności społecznej. W wielu przypadkach tego typu aktywność może być wspierana przez tradycje¹⁶ oraz ambicje i przedsięwzięcia działaczy politycznych, samorządowych i administracyjnych¹⁷. W Słubicach działalność kulturalną prowadzi Słubicki Międzyzakładowy Ośrodek Kultury SMOK, przy którym czynne są pracownie muzyczna i plastyczna, kino „Piast”, dwie galerie — Galeria Prowincjonalna i Galeria Chrześcijańska przy Kościele Parafialnym oraz Szkoła Muzyczna. Miasto ma swoje cykliczne imprezy kulturalne — Wystawę Młodej Grafiki Polskiej, Turnieje Recytatorskie Poezji Miłosnej oraz Święto Odry — organizowane wspólnie z Niemcami, mające festynowo-

¹⁵ W. Mirowski, *Przemiany społeczne w małym mieście a procesy migracyjne*, Wrocław 1976.

¹⁶ B. Smolińska-Theiss, *Dzieciństwo w małym mieście*, Warszawa 1993.

¹⁷ E. Karpowicz, *Organizacje społeczne w małych miastach (ich funkcje założone i realizowane)*, Wrocław 1977.

festiwalowy charakter. Święto Odry służy aktywizacji kulturalnej Słubic i regionu oraz poszerzeniu współpracy z Frankfurtem nad Odrą, a szczególnie kontaktów pomiędzy mieszkańcami obu miast.

Istniejące w Słubicach kluby młodzieżowe mają raczej charakter klubów piwnych, bilardowych, więc odbiegają w swej działalności od klubów w powszechnym rozumieniu.

Mieszkańcy miasta mają dobry dostęp do książki. Pracują dwie księgarnie oraz dwie biblioteki — miejska i pedagogiczna, obchodząca w 1993 roku swoje czterdziestolecie. Czytelnictwo jest jednak niskie (19,8 woluminów na jednego czytelnika). Od 1984 roku utrzymuje się ono na zbliżonym poziomie, przy nieznacznym wzroście (1984 – 17,5 wol. na czytelnika).

W mieście ukazuje się lokalne pismo regionalne, „Nowiny Słubickie” o charakterze społeczno-informacyjnym. Podejmuje ono lokalne problemy, dokonuje komentarzy, wartościowania i oceny zjawisk społecznych i gospodarczych Słubic, a jednocześnie pełni funkcje informatora i swoistej kroniki miasta.

Swój czas wolny słubiczanie mogą aktywnie spędzać uprawiając sport. W mieście znajduje się dobra baza do jego uprawiania — Ośrodek Sportu i Rekreacji dysponuje stadionem piłkarsko-lekkoatletycznym z czterema płytami piłkarskimi, zespołem otwartych basenów, salą gimnastyczną, siłownią, zespołem odnowy oraz ośrodkiem jeździeckim. Umożliwia to organizowanie w Słubicach imprez sportowo-rekreacyjnych, zgrupowań szkoleniowych, kursów, zawodów i mityngów lekkoatletycznych. Wśród nich wiele adresowanych jest do młodzieży, m. in. Słubicki Turniej Szkół, Ogólnopolskie Festiwale Koszykówki Chłopców i Dziewcząt, wieloboje młodzieżowe.

Po otwarciu granicy z Niemcami i wprowadzeniu ruchu bezwizowego (1991 r.) Słubice znalazły się w obliczu szansy uzyskania dynamicznego przyspieszenia rozwoju gospodarczego i społecznego. Z małego miasteczka peryferyjnego, leżącego na granicy województwa, pomijanego w planach rozwojowych mogą w szybkim czasie stać się średnim miastem leżącym na głównym szlaku komunikacyjnym Zachód-Wschód. Władze Słubic wskazują, że mogą one dzięki swojemu położeniu stać się jednym z najbogatszych i najbardziej rozwiniętych miast w Polsce¹⁸. Równocześnie w tej młodej, coraz bardziej zamożnej społeczności rodzą się marzenia, by stać się miastem uniwersyteckim. Sprzyja temu lokalizacja w 1992 roku Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą oraz przygotowania do utworzenia Collegium Polonicum w Słubicach. Stwarza to inteligencji miasta nadzieję na ożywienie intelektualne, na spełnienie aspiracji edukacyjnych własnych dzieci. Obecnie w Słubicach elity intelektualne są słabo widoczne, można raczej mówić o jednostkach wyznaczających swoją aktywnością kierunki aktywności społecznej. Nie widać również polskich studentów z Viadriny, wśród których są również słubiczanie.

¹⁸ Słubice. Oficjalny informator...

W Słubicach działają organizacje społeczne, polityczne i młodzieżowe, ich zasięg nie jest jednak szeroki. Może to wynikać z ograniczenia zainteresowania społeczeństwa działalnością społeczną i polityczną, a także z powszechnie podejmowanych prac związanych z handlem lub usługami.

Słubiczanie nie prezentują wyraźnych oczekiwań pod adresem tworzącego się Euroregionu. Są do niego nastawieni raczej sceptycznie i obawiają się nowej struktury, lokalne władze natomiast upatrują w tym szansy dla miasta.

Mała jest dotychczas współpraca przygraniczna z Niemcami dotycząca spraw gospodarczych. Słubice z pewnością — głównie dzięki handlowi na bazarze — stają się miastem ludzi zamożnych. Należy sądzić, że wraz z tym rosnąć będzie współpraca miast i współpraca indywidualna mieszkańców Słubic z Niemcami na różnych płaszczyznach.

Szansę tworzenia elit intelektualnych wiąże się z powstającym środowiskiem akademickim związanym z Uniwersytetem Viadrina. Pod tym względem Słubice są w korzystnej sytuacji — bliskość ośrodków naukowych w Berlinie, Poznaniu, Wrocławiu i Zielonej Górze, a jednocześnie rosnąca atrakcyjność gospodarcza i ekologiczna mogą przyciągać zwłaszcza osoby młode, dynamiczne, poszukujące miejsca samorealizacji. Rejon słubicki jest atrakcyjny przyrodniczo, nie ma wielkiego przemysłu przyczyniającego się do degradacji środowiska naturalnego. Walory turystyczne mogą stanowić o rozwoju, wyraźnie wyznaczającym oblicze miasta i regionu.

W Słubicach zauważalny jest stały napływ nowych mieszkańców (o czym świadczy dodatnie saldo migracji przez cały powojenny okres). Z miastem wiąże swoje losy również wielu z tych, którzy się tu wychowali, młodzież bowiem po nauce, studiach, raczej wraca do swojego rodzinnego miasteczka i tam próbuje realizować marzenia i aspiracje. Zależnie od stworzonych jej szans, od gościnnej przyszłości, a także od własnej inicjatywy i przebojowości przyjdzie jej tworzyć oblicze Słubic, miasta, które stanęło wobec ogromnej szansy stania się miastem europejskim. Dynamiczny lewobrzeżny Frankfurt nie będzie wówczas miastem rzucającym cień na prawy brzeg Odry, lecz organizmem gospodarczym będącym przykładem nowoczesności, a jednocześnie pobudzającym Słubice do dynamicznego rozwoju. Oczywiście, jeśli sam upora się ze swoimi problemami.

Zdzisław Wołk

ŚLUBICE — EINE KLEINE STADT MIT GROBER CHANCE

Ślubice ist eine an der polnisch-deutschen Grenze liegende Stadt, die siebzehntausend Einwohner zählt. Sie weist viele Merkmale auf, die für die Übergangsetappe zur Marktwirtschaft typisch sind, u. a. Verfall großer staatlicher Unternehmen, Steigerung der Arbeitslosigkeit, Aufnahme selbständiger wirtschaftlicher Tätigkeit. All das begünstigt die grenznahe Lage der Stadt an einer wichtigen Ost-West-Verbindung. In Ślubice ist der Grenzzone größte Markt entstanden. Diesen Markt besuchen vor allem die Einwohner von dem dicht an der Oder gelegenen Frankfurt.

Ślubice ist keine Industriestadt; in ihrer Umgebung gibt es keine Bodenschätze, wie auch keine großen Industriebetriebe. Bis zur Eröffnung der Grenze war es eine Provinzstadt. Sichtbare Entwicklungschancen traten zusammen mit der Milderung von Visavorschriften und der Einführung der Marktwirtschaft auf.

Die Einwohner von Ślubice nehmen berufliche Tätigkeit hauptsächlich in Transport, Telekommunikation und Handel auf. Die größten Industriebetriebe sind: Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Komes” (Betriebe der Bekleidungsindustrie) und Spółdzielnia Inwalidów „Prespo” (Invaliden-genossenschaft).

Mitte 1994 betrug die registrierte Arbeitslosigkeit 16,9%. In Ślubice wohnen vor allem junge Leute, die oft selbständige wirtschaftliche Tätigkeit aufnehmen. Nach Statistiken hat jeder fünfte Einwohner von Ślubice eine solche Tätigkeit registriert und geführt.

In Ślubice gibt es drei Grundschulen, ein allgemeinbildendes Lyzeum und zwölf Berufs- und Fachschulen. Große Hoffnungen verbinden die Einwohner von Ślubice mit der Europäischen Universität Viadrina in Frankfurt a. d. Oder und mit dem in Ślubice entstehenden Collegium Polonicum.

Das kulturelle Leben wird von einem Kulturhaus, Kino und zwei Ausstellungsgalerien inspiriert. In der Stadt sind zwei Buchhandlungen und zwei Bibliotheken tätig. Es wird die lokale Zeitschrift „Nowiny Ślubickie” herausgegeben. Die Stadt verfügt über gute Sport- und Erholungsmöglichkeiten.